

מראי מקומות- בבא מציעא נ"ז

- (א) **ביטול מקח יש להן או אין להן- ע' בחי' ר' ראובן** (כ"ג, א') דכ' להסתפק בגדר ביטול מקח, האם דין הוא מדיני אונאה, או דהוי מקח טעות אפי' בלא פרשת אונאה. וכ' דמרש"י כאן משמע דזהו גופא הספק של הגמ', דאם ביטול מקח הוא מדין אונאה, א"כ נתמעט מקרקע והקדש, ואם מקח טעות, א"כ המיעוט על אונאה אין שייך לדין ביטול מקח, ושפיר איתא בהו ביטול מקח. וכ' דא"כ למאי דקיי"ל דביטול מקח אין להם, נמצא דגם ביטול מקח בכלל אונאה הוא, וכן דייק מלשון הרמב"ן עה"ת, ע"ש.
- (ב) **פשיט ר' אמי אונאה אין להם ביטול מקח יש להם- והק' תוס' מהא דאי' לקמן דזבן בר' ושוה ק' דאין אונאה לקרקעות, ותי' בשם ר"ת דמה דאי' בסוגיין דביטול מקח יש להם, היינו מפלגא ואילך, אבל בציר מפלגא באמת אין להם. וע"ע ברי"ף (לב. בדפיו) שהביא מח' ראשונים בדין זה, י"א דביטול מקח ממש יש להם, וי"א רק מפלגא. אבל הרי"ף עצמו פסק דלא קיי"ל כהגמ' כאן, ובאמת אין ביטול מקח כלל בקרקע. ולדינא, השו"ע (חו"מ רכ"ז, כ"ט) פסק כהרי"ף, והרמ"א פסק כר"ת.**
- (ג) **כדשמואל, וכו'- פרש"י, דאילו גבי הדיוט אמרי' דטעה ואדעתא דהכי לא אקני, אבל אהקדש ליכא למימר הכי, וא"כ אם ליתא בדין אונאה, ליתא נמי בביטול מקח. והעיר הפני יהושע, למה צריך סברא, הרי אמרי' בגמ' כדשמואל. וביאר, דשמואל גופי' טעמא בעי, אם אמרי' דביטול מקח אינו נכלל במיעוט דאונאה, א"כ למה באמת הוי דין שמואל אמת, וע"ז תי' דסברא הוא. ועכ"ז העיר, א"כ למה צריך להא דשמואל, תיפוק לי' דסברא הוא דאין ביטול מקח אצל הקדש. ותי' דמלבד שמואל לא היינו מחלקים מעצמנו מכח סברא זו, אבל כיון דכבר אמר שמואל כן, א"כ שפיר יכולים לומר דגם ר' יוחנן דאמר דיש ביטול מקח בקרקעות, דהיינו רק גבי קרקעות, אבל בהקדשות שייך לחלק.**
- (ד) **מ"ד אקרקעות אבל אהקדשות לא כדשמואל, וכו'- פרש"י דאילו גבי הדיוט, וכו'. וכ' הגרנ"ט, דלפ"ז בשלמא אם הוא מטעה הקדש, אז הדין הוא דאין ביטול מקח להקדש, כיון דליכא למימר אדעתא דהכי וכו'. אבל אם הוא הטעה את עצמו, דהיינו שהוא נתאנה מהקדש כשיעור ביטול מקח, אז לכאו' צ"ל דכמו דבקרקות יש ביטול מקח אף דאינם בדין אונאה.**
- (ה) **אף צריך לעשות לו דמים דבר תורה- פרש"י, דגבי הקדשות ערכך כתיבא בכולהו, וקסבר ערכך שוויו משמע. וכ' הפני יהושע, דלכאו' צ"ל ד"שוויו" לאו דוקא, ואף תוך כדי אונאה נחשב שוויו. אלא דהק', מי הכריח רש"י לפרש כן, דפליגי בדרשות אלו שלא מצינו בש"ס, ואמאי לא פי' בפשיטות דמ"ד צריך לעשות לו דמים דבר תורה היינו משום דס"ל ביטול מקח יש להם, דלא אמעוט מקרא דאל תונו אלא אונאה דוקא, ולא ביטול מקח, בין בהקדש בין בקרקעות. ומ"ד דרבנן ס"ל דאף ביטול מקח אין להם, ולכן אינו צריך להשלים אלא מדרבנן. וע"ש שהאריך בזה, ולבסוף כ' דיש לפרש דכוונת רש"י לבאר לפי מסקנת הגמ', דבאמת לא תיפוך ואירי אפי' בכדי אונאה, וקאמר ר"ל דצריך לעשות דמים מן התורה היינו משום דהא דאמעטי אונאה מן הקדש היינו דאפי' בכדי אונאה צריך לחזור. והי' ק' לרש"י, למה ס"ל לר"ל דהקדש שאני מכל המיעוטים, הרי בשאר המיעוטים אמרי' דאין אונאה היינו דאינו חוזר המקח בכדי אונאה. וע"ז השיב רש"י דבעצם מודה ר"ל דאין ביטול מקח בהקדש, דהיינו דאין המקח חוזר, דהא אי' בפירוש דיצא לחולין. אלא ע"כ הביאור הוא דהאי חוזר דאמר ר"ל היינו שצריך להשלים מותר הדמים. וע"ז פי' רש"י דאף דשאר המיעוטים נתמעטו לגמרי, ואף אין צריך להשלים הדמים, שאני הקדש דכתיב בה ערכך, דמשמע שצריך להיות שוה בדמים, וא"כ עכ"פ צריך להשלים הדמים (וכ' דמה דמפרש רש"י כן בתחלת הסוגיא, היינו**

מיעוט לשטרות, הרי אפי' אבדו בידיים אינו משלם הקרן למאן דלא דאין דינא דגרמי, ומאן דדאין דד"ג אינו משלם אלא מדרבנן, וא"כ ודאי אי"צ לשלם כפל. ותי' דכיון דאי איתי' לשטר בעין יהי' חייב להחזיר, סד"א דכשמחזירו צריך לשלם הכפל עמו, קמ"ל קרא. וע' בקהלות יעקב (ל"ח, ד') דכ' דלכאור' תירוץ של תוס' שייך רק לגבי המיעוט דחייב כפל, דבזה שייך לומר דכיון דצריך להחזיר הבעין, חייב גם לשלם הכפל של הבעין. אולם לקמן לגבי המיעוט דשומרין, עדיין אינו מיושב, הרי כיון שמבואר בריש ב"ק דחייב של שומרים הוא מה שגרם הפסד להמפקיד, ומדין מזיק, א"כ מהו הצד לחייבו בשטרות, דאפי' מזיק ממש יהי' פטור, והניח בצ"ע (וכן הק' במעיני החכמה, וע"ש שכ' דלפי מש"כ תוס' דקראי אסמכתא בעלמא, ועיקר מיעוט רק לכפל איירי, א"ש). וע' בבית אהרן דכ' להוכיח דשייך להתחייב על שמירה אפי' במקום דאין שייך להתחייב מדין מזיק, ולפ"ז א"ש.

ש"ח אינו נשבע, מנה"מ יצאו שטרות, וכו'- (הק' הקצות (רצ"א, ה'), למה צריך מיעוט בשטרות, תיפוק ל' דאין שייך במציאות דיני שמירה בשטרות, שהרי השומר צריך לעשות מעשה משיכה כדי להעשות שומר, וזהו רק היכא דמשיכה מהני, אבל בשטרות, דאין משיכה מהני, ורק כתיבה ומסירה, א"כ לכאור' אין שייך שיעשה שומר עליהם. וכ' דאולי הוי כמו שטר של הפקר, דיכול לקנות אפי' בלא כתיבה כיון דבזה אין שייך כתיבה, וא"כ אולי ה"ה בקנין שומרים כן, והניח בצ"ע [ק"ק, למה אין שייך שיכתוב שמוסרו לשומר, וצ"ע]. וע' במעיני החכמה דכ' דכיון דמשיכה דשומרין אינו לקנותו לגמרי, דהא עדיין יכול הבעלים להקדישו ולמוכרו, א"כ לקנין זה של שומרים שפיר מהני משיכה (וכע"ז כ' הנתיבות [שם, י"ב], ע"ש). וכ"כ לענין גניבה, דהא לכאור' ג"כ ק', למה צריך קרא למעוטי שטרות מכפל, תיפוק ל' דאין שייך קניני גניבה, שהרי צריך כתיבה ומסירה. ותי' דכיון דכל החיוב של הגנב הוא רק כדי להתחייב באונסין, א"כ שפיר יכול לקנות ע"י משיכה.

משום דכן נראה לו עיקר, שהרי אי"צ להפוך ר"י ור"ל לפ"ז).

א) **אינן בתורת אונאה, דאפי' פחות מכדי אונאה חוזר- כ' תוס', ודוקא הקדשות, אבל קרקעות עד פלגא אינו חוזר. וביאר התוס' הרא"ש דאין לתמוה על מה שהמיעוט הוא אצל הקדש להחמיר ואצל קרקעות להקל [וע' לעיל מה שהבאנו מהפנ"י בזה בשי' רש"י], שזה תלוי בסברא, וכשם שממעטין מ"רעהו" להקל לגבי היזק נכרי ולהחמיר לגבי הקדש. ועוד כ' דשאני הדיוט דשייך בי' מחילה, ולכן י"ל דפחות מכדי אונאה מחילה היא [ולכאור' כוונתו בזה דכיון דאין שייך מחילה לגבי הקדש, ושייך לגבי הדיוט, א"כ לגבי הדיוט אין מסתבר להחמיר פחות מכדי אונאה, אבל לגבי הקדש שפיר שייך להחמיר]. ועפ"ז ביאר למה לא הי' ק' הא דלגבי שאר הדרשות (כפל, שבועת שומרים, וכו') אין מחלקים בין הקדש להדיוט, דהא אין שייך מחילה אצלם, ולכן אין סברא לחלק בין הקדש להדיוט (ועוד כ' לעיל מיני', דאין שייך לדרוש לחומרא בהקדש בדרשות אלו, ע"ש לביאורו).**

ז) **הכא במאי עסקינן, כגון שקיבל עליו לספק סלתות מארבע ועמדו משלש- הק' הריטב"א, הא איסור ריבית זה אינו אלא ריבית דרבנן, ואנן אמרי' דאפי' ריבית דאורייתא אינה בהקדש. ותי' דאה"נ, ונקטי' הני משום אידך מתני' דמיייתנן עלה, והיכי דמי ריבית דאורייתא כגון שקיבל עליו לספק סלתות בסאה, והרויח לו הגזבר זמן כדי שיספיק סאתים.**

ח) **הכא באבני בנין המסורות להקדש עסקי', כדשמואל דאמר שמואל בונין בחול ואח"כ מקדישין- ותמה הקובץ שעורים (ב', כ', ו'), א"כ אי"ז ריבית דהקדש אלא דהדיוט. ותי' "וע"כ צ"ל דאפשר להקנות ממון להקדש בלא דיני קדושה, ומשו"ה הוי ריבית דהקדש, ומ"מ ליכא מעילה, כיון דאין בהם קדושה אלא קנין גרידא". ולשון הריטב"א ישנים הוא "והם עדיין חול הם, אלא שעומדות לבניין הקדש, ולצורך הקדש הוא עושה, אין בהם משום ריבית".**

ט) **אין בהן תשלומי כפל... יצאו שטרות וכו'- הק' תוס' בב"ק (סב: ד"ה יצאו), למה צריך**